

**LÅNGT
IFRÅN LAGOM**

Omvärldsanalys

Planeringsförutsättningar 2016–2019
Kommunledningsförvaltningen

Framtiden är inte bara en fortsättning av nutiden

Årligen tar kommunledningsförvaltningen fram en omvärldsanalys. Analysen är vår bedömning av hur Botkyrka påverkas av skeenden i Sverige och resten av världen.

I dag är det lokala globalt, systemen är komplexa och påverkan alltmer oberoende av fysisk distans, och aldrig tidigare har det funnits mer information att analysera. Detta gör omvärldsanalysen allt viktigare.

Omvärldsanalysen handlar om att bevaka och beskriva omvärlden för att kunna analysera hur den påverkar oss i vårt kommunala uppdrag. Vi spanar både på trender och långsiktiga skeenden och på händelser och förändringar vi kommer att möta de närmaste åren. Omvärldsanalysen är till för att ge oss insikter om framtiden för Botkyrka kommun, helt enkelt för att vi ska vara väl förberedda.

Omvärldsanalysen ger några av utgångspunkterna för vår nästa flerårsplan, kommunfullmäktiges plan för hur åren fram till 2019 ska hanteras för Botkyrkabornas bästa.

November 2014

Mattias Jansson
Kommundirektör

Innehåll

1. MEDSKICK	4
2. KONJUNKTURUTVECKLINGEN	5
3. BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN	9
4.1 BOTKYRKABORNA HAR ARBETE	14
4.2 BOTKYRKABORNA KÄNNER SIG HEMMA.....	17
4.3 BOTKYRKA HAR DE BÄSTA SKOLORNA	21
4.4 BOTKYRKA BIDRAR INTE TILL KLIMATFÖRÄNDRINGARNA.....	24
4.5 BOTKYRKABORNA ÄR FRISKA OCH MÅR BRA.....	27
4.6 BOTKYRKABORNA HAR FÖRTROENDE FÖR VARANDRA OCH FÖR DEMOKRATIN	30
BILAGA 1. FOLKMÄNGD	33

Läsanvisning

Omvärldsanalysen inleds med medskick till flerårsplanen. Det är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendationer inför flerårsplanen. Därefter följer ett avsnitt om konjunkturutvecklingen och ett avsnitt om befolkningsutvecklingen. Sedan kommer sex avsnitt som handlar om trender och händelser som påverkar kommunens hållbarhetsutmaningar. Alla avsnitt i omvärldsanalysen inleds med slutsatser av de trender och händelser som främst påverkar utvecklingen under den kommande flerårsplaneperioden. Därefter följer en utförligare beskrivning.

1. Medskick

Medskicken är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendationer inför flerårsplanen 2016–2019. De utgår från omvärldsanalysen men sätter särskilt fokus på viktiga frågor för flerårsplanprocessen.

Svensk ekonomi och arbetsmarknad går bättre, men kommunens ekonomiska utveckling håller inte samma takt

Svensk ekonomi fortsätter uppåt, arbetsmarknaden förbättras gradvis och sysselsättningen ökar under flerårsplaneperioden. Men vi får räkna med en långsam uppgång och fortsatt hög arbetslöshet. Sysselsättningsökningen ger högre skatteintäkter, men de för kommunerna viktiga generella statsbidragen ökar inte eftersom statens ekonomiska utrymme är begränsat. Vi kan vänta oss fler riktade statliga satsningar med bidrag som ställer krav på givna motprestationer. Kommunernas ekonomiska förutsättningar släpar därför efter i uppgången och samma sak gäller för Botkyrka. Tuffa prioriteringar kommer att krävas i kommande flerårsplaner.

En större befolkning ökar behovet av kommunens verksamheter

Botkyrkas befolkning växer de kommande åren och barn, unga och äldre blir fler. Det betyder att kommunen behöver utöka driftorganisationen och investera i nya lokaler och anläggningar. Växande befolkning innebär ökade intäkter, men skatteutjämningsystemet kompenserar inte fullt ut de ekonomiska effekterna av att medborgarna blir fler.

Förväntningarna på kommunens kärnverksamheter blir skarpare

De offentliga verksamheternas effektivitet kommer att vara i fortsatt fokus. Inom flera områden ställs krav på att verksamheterna blir bättre och medborgarna förväntar sig också en högre kvalitet. Det omfattar också upprustning av kommunens äldre lokaler och anläggningar. Staten ökar sin detaljstyrning med riktade satsningar där flera siktar på högre personaltäthet. Förenklat uttryckt behöver kommunen hantera ökade krav på verksamheterna från medborgarna utan att kunna tillföra mer pengar. Det skärper kraven på att använda de resurser vi redan har mer effektivt och på ett sätt som möter medborgarnas perspektiv på verksamheterna.

Sammanhållningen inom Botkyrka minskar och förtroendet för kommunen sätts på hårdare prov

Oro och katastrofer ute i världen bidrar till motsättningar också i Botkyrka. Även den hårdare debatten om invandring och extrema gruppers aktiviteter ökar risken för konflikter i lokalsamhället. Bostadsmarknadens sätt att fungera i storstadsområdet fortsätter att skapa ekonomiska och sociala skillnader mellan bostadsområden i hela regionen, men stärker samtidigt identitet och samhörighet inom stadsdelarna. Vi får räkna med att förtroendet för kommunen som samhällsinstitution och sammanhållande kraft sätts på allt hårdare prov de kommande åren.

2. Konjunkturutvecklingen

Kommunens ekonomiska förutsättningar styrs till största delen av hur konjunkturen och sysselsättningen i Sverige utvecklar sig. Riksdagens beslut om statsbidrag och lagstiftning som påverkar kommunernas kostnader har också betydelse. Välfärds-systemens finansiering i stort framträder som en central fråga de kommande åren.

Slutsatser

- Europa befinner sig i en långt utdragen lågkonjunktur och internationell oro ökar risken för att återhämtningen blir fördröjd. Svensk ekonomi får därför inte draghjälp från exportindustrin utan får lita till inhemsk efterfrågan som drivkraft. Vi får räkna med en långsam ekonomisk utveckling de kommande åren.
- Kommunernas skatteunderlag ökar något snabbare de närmaste åren, till följd av att arbetsmarknaden successivt förbättras. Samtidigt stiger löner och priser i takt med ett ökat resursutnyttjande i ekonomin. Det osäkra läget i framför allt Europa med närområde medför att kommunen behöver ha en beredskap för att det ekonomiska läget snabbt kan förändras.
- Fler barn, ungdomar och äldre i Botkyrka gör att kommunens verksamheter och lokaler behöver byggas ut, samtidigt som många äldre lokaler behöver rustas upp. Dessutom ökar kraven på kommunernas verksamhet i övrigt. Både i fråga om omfattning och kvalitet.
- Staten kommer prioritera delar av kommunernas verksamhet med riktade statsbidrag, men kommunerna får i huvudsak själva klara sin del av välfärdsåtagandet i övrigt.

Konjunkturutveckling och ekonomiska konsekvenser

Konjunkturuppgång med förhinder

Europa befinner sig i en långt utdragen lågkonjunktur och återhämtningen efter finans- och skuld kriserna går trögt. Internationell oro ökar risken för att återhämtningen fördröjs. Tillväxtländernas snabba ekonomiska utveckling har varvat ner men bidrar fortfarande till att hålla uppe den globala tillväxten.

Svensk ekonomi får klenare draghjälp utifrån

I Sverige har vi under lågkonjunktur ofta utnyttjat exportindustrin för att driva på den ekonomiska utvecklingen. Produktionsökningen skapar efterfrågan inom övriga sektorer vilket efterhand också resulterat i ökad sysselsättning. Men den efterhängsna stagnationen hos våra viktiga handelspartner i framför allt Europa gör att vi nu inte kan räkna med draghjälp utifrån. Vi får i stället i högre grad lita till ökad privat och offentlig konsumtion och investeringar inom landet. En följd av år med stigande reallöner skulle motivera en ökning av hushållens konsumtion men osäkerhet om framtiden gör att hushållen är försiktiga. Faktorer som ökade amorteringskrav på bolån bidrar också till återhållsamhet.

Trots låga investeringar inom industrin kommer investeringarna totalt sett att öka. Investeringstillväxten har i år i första hand berott på att bostadsinvesteringarna ökat men även kommunala och statliga infrastruktursatsningar har bidragit. Under 2013 påbörjades 32 000 lägenheter i Sverige och antalet förväntas öka under 2014–2015. Bostadsinvesteringarna är därigenom ett viktigt inslag i den konjunkturuppgång som förväntas från 2015.

Arbetsmarknaden i Sverige förbättras – men långsamt

Sedan finanskrisen 2008–2009 har arbetslösheten legat runt 8 procent. När konjunkturen förbättras ökar efterfrågan på arbetskraft men andelen arbetslösa kommer fortfarande överstiga 6 procent åren 2017–2018. Sysselsättningen mätt i arbetade timmar ökar med mellan 1–1,5 procent per år. Både företag och offentlig sektor väntas öka sin efterfrågan på arbetskraft.

Kommunernas skatteunderlag förbättras

Efter ett par år med blygsamma ökningar bedömer Sveriges kommuner och landsting att kommunernas skatteunderlag kommer att öka snabbare 2015–2017. Det beror både på att sysselsättningen ökar och att lönerna ökar i snabbare takt.

Om man drar bort pris- och löneökningar från den nominella ökningen av skatteunderlaget får man den reala ökningen. Det är de pengar kommunen ”har kvar” och kan använda till att öka sin verksamhet. Det reala skatteunderlaget ökar snabbast 2015–2016, men sysselsättningsökningen avtar i slutet av perioden och det reala skatteunderlaget ökar då långsammare.

Prognosen över skatteunderlagets utveckling bygger på bedömningen att konjunkturen långsamt återhämtar sig för att vara i balans omkring 2017. Men en jämn utveckling mot ekonomisk jämvikt är inte alls självklar. Fördjupade eller förlängda ekonomiska eller politiska kriser i Europa eller dess närområde försämrar den ekonomiska utvecklingen i Sverige och får konsekvenser även för sysselsättningen. Kommunernas skatteinkomster ökar därför långsammare vid djupa och utdragna kriser. För Botkyrkas del måste vi vara beredda på att den ekonomiska utvecklingen blir sämre än vad prognoserna förutspår.

Löner och priser ökar snabbare

De senaste åren har präglats av låga kostnadsökningar. Som en konsekvens av konjunkturuppgången kommer även löner och priser att öka snabbare de närmaste åren men någon dramatisk kostnadsökningstakt blir det inte. Den underliggande inflationen som 2014 ligger nära noll väntas nå Riksbankens inflationsmål på 2 procent i slutet av flerårsplanepérioden. Eftersom också räntenivån sakta kommer att stiga blir inflationen i form av konsumentprisindex (KPI) högre och närmar sig 3 procent.

Riksbanken sänkte nu i oktober styrräntan med 0,25 procentenheter – till noll procent. När ekonomin tar bättre fart kommer räntenivån gradvis att justeras upp. Balansakten består mycket i att å ena sidan genom låga räntor underlätta för investeringar och tillväxt och å andra sidan inte locka hushållen till att ta alltför stora bolån.

Det offentliga dilemmat

Ett statligt dilemma ligger i att balanserat upprätthålla överskottsmålet i statens finanser och nivån på välfärdssystemen utan att samtidigt behöva öka skatteinkomsterna. Just nu är det inte möjligt att klara.

Överskottsmålet är en del av det så kallade finansiella ramverket och innebär att den offentliga sektorn ska ha ekonomiska överskott på i genomsnitt 1 procent av BNP sett över en konjunkturcykel. När och hur länge överskottet kan ligga under målet är en politisk bedömning som riksdagen avgör.

Nivån på välfärdssystemen har en nedåtgående trend. De generella statsbidragen till kommunerna urholkas varje år eftersom bidragen inte följer löneutvecklingen. På liknande sätt har värdet av de statliga transfererings- och försäkringssystemen urholkats (barnbidrag, sjukpenning med mera). Skatternas andel av BNP, skattekvoten, behöver därför växa efter flera år med en nedåtgående trend. Men staten ska också ta hänsyn till olika skattehöjningars effekter för samhällsekonomin i stort.

Hur det offentliga dilemmat ska lösas påverkas av det osäkra majoritetsläget i riksdagen. Men det troliga är dels vissa skattehöjningar och dels att överskottsmålet får stå tillbaka under mandatperioden.

Riktade statsbidrag i stället för ökade generella

Staten styr i hög grad kommunernas förutsättningar. En inriktning som verkar fortsätta är att riksdagen prioriterar genom att ge statsbidrag till vissa ändamål i kommunernas verksamheter medan det generella statsbidraget får fortsätta att urholkas.

De riktade bidragen förutsätter en motprestation i form av utökad verksamhet inom ett visst område. Bidragen tenderar dessutom att inte fullt ut kompensera kommunerna för kostnader till följd av ambitionsökningar som initieras av staten. Därigenom uppstår inget utrymme för kommunerna att möta höjda förväntningar och anspråk på den kommunala verksamheten i övrigt.

Anspråken på kommunens verksamhet ökar

Fler barn, ungdomar och äldre i Botkyrka medför att kommunens verksamheter och lokaler behöver byggas ut. Samtidigt behöver våra verksamhetslokaler från tiden för miljonprogrammet rustas upp. Förväntningarna och anspråken på kommunernas verksamhet ökar dessutom i fråga om både omfattning och kvalitet. Flera omvärldsfaktorer påverkar i hög grad förväntningarna på kommunens insatser, exempelvis arbetsmarknadsområdet, försörjningsstödet och åtgärder för grupper som inte traditionellt tillhört kommunernas kärnverksamhet (till exempel unga vuxna).

Befolkningsutvecklingen spelar stor roll för kommunernas kostnadsförändringar men ger inte hela förklaringen. Enligt Sveriges kommuner och landstings rapport "Välfärdstjänsternas utveckling 1980–2012", ökar kommunernas kostnader i genomsnitt med omkring 1 procentenhet per år utöver effekter av den demografiska utvecklingen. Inget talar för något trendbrott när det gäller önskemål om mer och bättre verksamhet.

Ny regering men osäkert parlamentariskt läge – vilken ekonomisk politik är att vänta? Efter valet är majoritetsförhållandena i riksdagen även den här mandatperioden osäkra. Men den nya röd-gröna minoritetsregeringen kan inte räkna med samma understöd från vågmästarpartiet, Sverigedemokraterna, som den förra, alliansledda minoritetsregeringen.

Hur riksdagspartierna kommer att agera de kommande åren är av naturliga skäl svårt att förutse, men några bedömningar går att göra om förutsättningarna för kommunerna. En given utgångspunkt är att ny politik kommer kräva olika former av blocköverskridande överenskommelser.

Inom några områden är åsiktsskillnaderna mycket stora och där kommer förändringar riskera att bli blockerade eller bara möjliga att få igenom i små steg på detaljnivå. Skatter och arbetsmarknad är politikområden där bredare överenskommelser blir svåra att uppnå. Svårigheter för staten att öka skatteintäkterna kan innebära att riktade statsbidrag inte får den omfattning som skulle behövas för att nå diskuterade kvalitetsförbättringar, till exempel inom vuxenutbildning. Brist på samsyn inom arbetsmarknadspolitiken riskerar också att blockera förutsättningarna att öka personalstyrkan inom vård och omsorg genom arbetsmarknadsåtgärder.

Inom andra områden är åsiktsskillnaderna mindre och där ser förutsättningarna för förändringar bättre ut. Skolan är ett område där samstämmigheten är stor om att bryta de negativa trenderna med sjunkande kunskapsnivå och svårigheter att få en tillräckligt stor och kompetent lärarkår för uppgifterna. Samstämmighet finns också om att det finns behov av en bättre kvalitet inom vård och omsorg, men hur detta ska ske finns det flera uppfattningar om.

Det är möjligt att förslag som innebär ökad beskattning av hushåll med höga inkomster för att finansiera ökade ersättningar till hushållen med svagast ekonomi kan undvika att bli nedröstade utan tydliga politiska uppgörelser. För kommunerna kan det innebära vissa lättnader när det gäller försörjningsstödet.

3. Befolkningsutvecklingen

Befolkningsutvecklingen i Stockholmsregionen och i Botkyrka är tillsammans med konjunkturen viktiga beståndsdelar i bedömningen av omvärldens påverkan på det kommunala uppdraget. Folkmängden och befolkningens sammansättning har stor betydelse för dimensionering av kommunens verksamheter. I synnerhet gäller det förändringar i antalet barn, ungdomar och äldre.

Slutsatser

- Den snabba befolkningstillväxten i Stockholmsregionen och Botkyrka fortsätter under flerårsplaneperioden. Den är en följd av urbanisering, immigration och att en stor andel av befolkningen är i barnafödande åldrar.
- Migrationen i världen ökar – dels till följd av att människor vill flytta för att förändra sina levnadsförhållanden, och dels till följd av att människor flyr från krig, förföljelser och katastrofer. Botkyrka får räkna med en fortsatt hög inflyttning från andra länder.
- Befolkningen i Botkyrka ökar både bland barn och bland äldre. Det medför ett ökat tryck på förskola, skola och äldreomsorg. Åldersgruppen i förvärvsaktiv ålder (skattebetalarna) ökar inte i samma takt vilket innebär att försörjningsbördan blir större. Kommunens förmåga att upprätthålla välfärdstjänster kommer att sättas på prov.
- Vi kan förvänta oss ett ökat bostadsbyggande i Stockholmsregionen och i Botkyrka. Till nya bostäder flyttar i stor utsträckning unga familjer vilket innebär att antalet barn ökar koncentrerat i vissa områden. Det leder till behov av investeringar i förskolor och skolor.

Trender som påverkar befolkningsutvecklingen

Befolkningsökning i utvecklingsländerna – befolkningsminskning i Europa

Jordens befolkning ökar och är nu 7,2 miljarder. FN beräknar att befolkningen kommer att vara över 9,5 miljarder 2050 för att om ytterligare 50 år uppgå till 10 miljarder. Mest växer befolkningen i utvecklingsländerna, procentuellt mest i Afrika, antalsmässigt mest i Asien. Indien kommer att vara världens mest folkrika land 2050. Även Kinas befolkning växer, men inte i samma takt som Indiens. I Japan liksom i flera europeiska länder minskar befolkningen samtidigt som andelen gamla ökar.

Globaliseringen leder till ökad migration och en mer sammanflätad värld

Cirka tre procent av världens befolkning är fast bosatt utanför sitt födelseland. Det är en fördubbling sedan 1980-talet och utvecklingen kommer att fortsätta. Företag agerar på en global marknad, gränsöverskridande kontakter skapas i arbetslivet och privat via globala sociala medier. Detta innebär att både in- och utvandring kommer att öka. En stark befolkningsökning globalt med ett stort antal unga i utvecklingsländerna gör att många vill och kommer flytta till mer utvecklade länder som i sin tur behöver arbetskraft. Även de senaste årens ekonomiska kriser i Europa leder till en ökad arbetskraftsmigration. Unga välutbildade sydeuropeer söker sig till länder där chanserna

till arbete är större. Klimatförändringar kan också innebära att fler söker sig till länder som inte drabbas så hårt.

Krig, oro och förföljelse ökar flyktingströmmarna

Inte sedan andra världskriget har så många människor varit på flykt i världen. Kriget i Syrien, Irak och Somalia, förtrycket i Eritrea och oroligheter i Nordafrika spär just nu på flyktingströmmarna. Konsekvenserna av konflikten i Ukraina kan bli att fler flyttar till säkrare delar av Europa som Sverige och Stockholm. Enbart konflikten i Syrien har lett till att över 9 miljoner människor är på flykt. Sverige har under januari till september i år tagit emot totalt 23 000 asylsökande från Syrien vilket är mer än dubbelt så många som under samma period 2013. Totalt har Sverige tagit emot över 60 000 asylsökande från januari till september. Effekterna av kriget och människors behov av skydd kommer att bestå länge, och Sverige och Botkyrka behöver ha beredskap för det.

Urbaniseringen fortsätter

Numera bor mer än hälften av jordens befolkning i städer, i Europa är cirka 80 procent stadsbor. I Sverige är urbaniseringsprocessen tydlig, storstäderna växer kraftigt medan skogslänen tappar befolkning, i dag bor var fjärde svensk i Stockholms eller Uppsala län. I städerna samlas procentuellt sett fler kvinnor, fler personer med hög utbildning och fler unga vilket ger en god grund för ekonomisk tillväxt. Av landets totala beräknade ökning av förvärvsinkomster väntas 40 procent hamna i Stockholm fram till 2030. Fler och större inkomster stärker arbetsmarknaden i regionen vilket gynnar Botkyrka.

En åldrande befolkning

Befolkningens allt högre ålder beror dels på ekonomiska, sociala och medicinska framsteg, dels på flera demografiska tendenser som samverkar. För Europa kan dessa tendenser sammanfattas på följande sätt:

1. Ökad livslängd. Den förväntade livslängden har ökat och förväntas fortsätta att öka för både kvinnor och män, även om takten varierar för könen och för olika socioekonomiska grupper.
2. Sjunkande födelsetal. Antalet barn per kvinna ligger i de flesta europeiska länder under 2,1 vilket innebär att befolkningen minskar. EU räknar med att födelsetalet i genomsnitt kommer att ligga på 1,6 barn per kvinna 2030. I Sverige och Botkyrka ligger födelsetalen högre, cirka 1,9 i riket och 2,1 i Botkyrka.
3. Jämfört med andra EU-länder åldras Sveriges befolkning långsammare. År 2030 beräknas medelåldern i Sverige vara 43 år, det är två år yngre än i övriga Europa. Men det är stora regionala skillnader, i Stockholm är medelåldern fyra år lägre än i norra Mellansverige.

Ändrade familje- och boendemönster – nya krav på boendeformer

Att allt fler bosätter sig i städer samtidigt som vi blir äldre innebär att livsstil och värderingar förändras. Även familjemönstren förändras. Andelen ensamboende växer samtidigt som nya familjekonstellationer uppstår som kompisboende, särbo och varannan vecka-familjer.

Ändrade familjemönster ställer krav på mer flexibla och varierade boendeformer. Att andelen äldre ökar i samhället ökar behovet av mindre bostäder. Men kostnaden för nybyggda lägenheter är ofta högre än de boendekostnader de äldre har i dag. Deras behov kommer att vara svåra att möta med nybyggande vilket bidrar till att rörligheten i bostadsbeståndet förblir trög. Även den stora gruppen födda på 1990-talet bidrar till förändringar i efterfrågan på bostäder. På kort sikt vill också de ha små bostäder, men om några år är de i familjebildande åldrar och då ökar efterfrågan på större bostäder.

Faktorer som på kortare sikt påverkar befolkningsutvecklingen

Den höga inflyttningen till Sverige, Stockholmsregionen och Botkyrka fortsätter. Inflyttningen till Sverige har under de senaste åren varit mycket hög jämfört med tidigare år. 2013 var ett rekordår då nästan 116 000 personer invandrade till Sverige, 2012 invandrade 103 000 personer. Siffror för första halvåret 2014 tyder på fortsatt höga nivåer. Andelen kvinnor bland invandrarna var 48 procent och andelen män 52 procent. De som invandrar till Sverige är unga, genomsnittsåldern är 27 år.

Botkyrka har under de senaste fem åren haft en genomsnittlig inflyttning från utlandet på 1 800 personer per år. Under samma år har utflyttningen till utlandet från Botkyrka legat på cirka 565 personer per år.

Anledningarna att flytta till Sverige är flera, men krig, förföljelse och dåliga ekonomiska och sociala förhållanden i hemlandet är starka drivkrafter. På senare år har även ett ökat behov av arbetskraft fått större betydelse för invandringen. Både in- och utvandringen av arbetskraft kommer att öka till följd av näringslivets globalisering, större utlandsfödd befolkning, den fria arbetsmarknaden inom EU och en större vilja hos unga att se sig om i världen.

Inrikes flyttningar till Stockholms län beror mycket på hur många personer det finns i de flyttningsbenägna åldrarna i övriga landet. Under de senaste åren har inflyttningen från övriga riket varit hög eftersom de stora årskullarna från början av 1990-talet nått den ålder då man brukar vilja flytta hemifrån. Årskullarna från slutet av 90-talet är betydligt mindre, det kan komma att minska den inrikes inflyttningen något. Svårigheterna att hitta en bostad i regionen kan också bromsa upp inflyttningen.

Botkyrkas befolkning beräknas öka med 6 300 personer mellan 2015 och 2019. År 2015 bor 89 000 personer i Botkyrka. Kommunen har den femte största folkmängden i länet. Andelen män är något större än andelen kvinnor. Medelåldern i Botkyrka är 36,6 år för män och 37,8 år för kvinnor. Den sammantagna medelåldern på 37,1 år är cirka fyra år lägre än genomsnittet för hela landet.

Födelseöverskottet (födda minus döda) står för 53 procent av folkökningen och flyttningsnettot (inflyttning minus utflyttning) står för resten. Alla åldersgrupper ökar med undantag av åldersgruppen 19–24 år, vilket beror på att de stora årskullarna från början av 90-talet blir äldre. Antalet ungdomar 16–18 år minskar först men ökar senare. Förskolebarnen ökar med 500 och grundskolebarnen med 1 000. Det ger ett ökat tryck på kommunen att ha tillräckligt med förskole- och grundskoleplatser. Hela ökningen av förskolebarn och 65 procent av ökningen grundskolebarn beror på inflyttning i nybyggnation av barnfamiljer eller personer som förväntas skaffa barn. Antalet äldre ökar med cirka 900 personer mellan 2015–2019 och är relativt jämnt fördelad mellan åldersgrupperna 65–79 år och 80 år och äldre. Ökningen av äldre sker samtidigt som kommunen får svårare att leva upp till förväntningarna på de kommunala verksamheterna. Om anhörigvården ökar påverkar det kvinnorna mest.

Befolkningsökning i alla kommundelar men mest i Tullinge och Tumba

Största delen av befolkningstillväxten kommer att ske i kommunens södra stadsdelar, majoriteten av de nya bostäderna byggs i Tullinge och Tumba. Vi räknar med att cirka 1 400 nya bostäder tillkommer 2015–2019 och att befolkningen ökar med cirka 3 900 personer. Antalet barn i åldern 1–5 år ökar med 350 och i åldern 6–15 år med 800. Antalet personer 65 år eller äldre ökar med 210.

I kommunens norra stadsdelar beräknas befolkningen öka med cirka 2 450 personer perioden 2015–2019. En stor del av ökningen beror på en nybyggnation av cirka 700 bostäder under perioden. Men den beror också på att hushållen i flerbostadsområdena blir större, det bor fler i varje lägenhet och generationsskiftet i småhusområdena fortsätter. Antalet barn i åldern 1–5 år kommer att öka med 150 barn och i åldern 6–15 år med 220. Antalet personer 65 år eller äldre ökar med 670.

Fortsatt folkökning i Stockholms län men bostadsbyggandet hänger inte med

Under 2009 passerade Stockholms läns befolkning två miljoner invånare. År 2020 kommer länet att ha en befolkning på 2,4 miljoner. Under 2013 ökade länets befolkning med 36 000 personer och ökningen beräknas bli lika stor varje år under flerårsplaneperioden. Enligt antagandena i den regionala utvecklingsplanen behövs 600 nya bostäder per 1 000 nya invånare men Stockholmsregionen har inte nått den takten i bostadsbyggandet på flera år. På motsvarande sätt hänger utvecklingen av kollektivtrafik och infrastruktur inte med befolkningsökningen. Risken är att svårigheterna att hitta en bostad i regionen och långa restider bromsar inflyttningen på längre sikt och därmed också den ekonomiska tillväxten. Men under den kommande flerårsplaneperioden räknar vi med en stor befolkningsökning i Botkyrka.

Bostadsmarknaden i regionen fortsatt svår

Bostadsmarknaden i Stockholmsregionen kännetecknas av en låg byggtakt, stigande priser på bostadsrätter och ökade hyresnivåer på andrahandsmarknaden, en minskande andel hyresrätter samt dyr nyproduktion. Allt detta bidrar till att det är svårt för unga, nyanlända, studenter och andra mindre kapitalstarka grupper att komma in på bostadsmarknaden.

Bostadssituationen i Stockholmsregionen har uppmärksamrats alltmer på senare tid och vi ser en rad faktorer som syftar till att öka bostadsbyggandet kommande år:

- bostadsfrågan har fått en större tyngd i både den allmänna och politiska debatten
- nya lagförslag har tagits fram för att förenkla plan- och exploateringsprocesser och möjliggöra ökat byggande
- ambitiösa mål för nybyggnation finns på nationell, regional och kommunal nivå
- statliga bidrag för energieffektivisering

Till följd av detta kommer takten i bostadsbyggandet att öka något kommande år. Men någon expansiv bostadspolitik från statens sida är inte att vänta och det finns ingen koppling mellan bostadsmålen och medlen att nå dit. Trots en högre temperatur i bostadsfrågan bedömer vi att bostadsmarknaden kommer att se ut ungefär som idag. Även om byggtakten ökar kommer det råda stor bostadsbrist i regionen i många år.

För Botkyrka kan vi också räkna med att bostadsbyggandet ökar. Stigande bostadspriser och planerade satsningar på kollektivtrafik och infrastruktur ökar byggaktörernas intresse för att investera i Botkyrka. Hittills har detta varit en begränsande faktor. Bostadskostnaderna i Botkyrka kommer relativt sett fortsatt ligga på en prisvärd nivå för många hushåll.

4.1 Botkyrkaborna har arbete

Att Botkyrkaborna har arbete som ger trygg ekonomi och ett sammanhang är den viktigaste utmaningen för Botkyrka. Vikten av utbildning för att öka chanserna till att få arbete är en ihållande trend och förväntan på kommunerna att spela en större roll för arbetsmarknadspolitiska insatser ökar. Arbetslösheten bland unga är hög, men unga vill arbeta för att skapa trygghet i sina liv.

Slutsatser

- Ett förbättrat läge på arbetsmarknaden i landet ger en ökad efterfrågan på arbetskraft. Trots detta är konkurrensen hård inom många yrken samtidigt som arbetsgivarna har svårt att hitta kompetent arbetskraft.
- Utbildning och erfarenhet är fortfarande avgörande för möjligheten till arbete, något som i synnerhet påverkar grupper på väg in på arbetsmarknaden.
- Stockholmsregionen klarar sig bättre än andra. Samtidigt står länet inför fortsatta utmaningar med bostadsbrist och en infrastruktur som inte utvecklas i takt med befolkningsutvecklingen.
- Den offentliga sektorn blir en viktigare motor för att skapa ingångar till arbetsmarknaden, och kommunerna får en viktigare roll att spela. Men majoritetsförhållandena i riksdagen är osäkra och kring arbetsmarknadspolitiken förblir åsiktsskillnaderna skarpa och detta blockerar stora förändringar.

Trender som påverkar om Botkyrkaborna har arbete

En ljusare arbetsmarknad – men fortsatta krav på utbildning och erfarenhet

Det ser något ljusare ut på den svenska arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingens prognos visar att sysselsättningen ökar, främst inom tjänstenäringarna och i storstadsregionerna. Orsaken är en starkare aktivitet i ekonomin men också generationsväxlingen med stora pensionsavgångar inom flera sektorer. Befolkningsökningen innebär att fler personer söker sig till arbetsmarknaden, vilket medför att konkurrensen om arbete inom vissa yrken är hård. Arbetslösheten minskar, men i långsam takt.

Utbildning och erfarenhet är fortfarande avgörande för möjligheten till arbete.

Gymnasieutbildning har blivit en förutsättning för jobb och efterfrågan ökar också på arbetskraft med eftergymnasial utbildning. Strukturomvandling, teknisk utveckling och tilltagande internationalisering ligger bakom trenden.

Trots att fler utbildar sig förväntas efterfrågan på utbildad arbetskraft att överstiga utbudet. Enligt Svenskt Näringsliv misslyckas vart femte rekryteringsförsök på grund av att arbetsgivaren inte hittar personer med rätt kompetens. Samtidigt står en stor grupp utlandsfödda akademiker utanför arbetsmarknaden. Matchningen av deras kompetens mot arbetsmarknadens behov går alldeles för långsamt och innebär en kostnad för både samhället och individen. Vi ser inga tecken på att matchningsproblemen avtar under den kommande flerårsplanepreioden.

De höga kraven på utbildning och erfarenhet påverkar i synnerhet grupper på väg in på arbetsmarknaden och inget tyder på att kraven sjunker. Arbetslösheten bland ungdomar är särskilt alarmerande. Även invandrade personer och personer som genom förändringar i sjukförsäkringssystemet förväntas arbeta har svårt att få arbete. Närmare var femte person som är inskriven hos Arbetsförmedlingen har någon form av funktionsnedsättning och drygt hälften av dem är arbetslösa och antalet ökar stadigt. Det ser ut som att kommunerna får ta en större roll för ingångar på arbetsmarknaden. På Botkyrkas lokala arbetsmarknad är kommunen den överlägset största arbetsgivaren.

Botkyrkabornas låga utbildningsnivå innebär att de har svårt att konkurrera på arbetsmarknaden. Andelen som inte går vidare till gymnasiestudier är större bland pojkar än bland flickor även om skillnaderna minskar. Ungdomar med utländsk¹ bakgrund är i mindre utsträckning behöriga till gymnasieskolan än ungdomar med svensk bakgrund. Botkyrka är en del av ett framgångsrikt storstadsområde men Botkyrkabor med låg utbildningsnivå och utan nätverk och anknytning till arbetsmarknaden får inte del av möjligheterna som regionens tillväxt innebär.

Sverige är i dagsläget bland de sämsta på att integrera arbetskraft från andra länder på arbetsmarknaden. Arbetskraftsinvandringen ökar men vi ser inga andra tendenser på att strukturell diskriminering på arbetsmarknaden kommer att avta de närmaste åren. Arbete och ekonomisk trygghet stärker känslan av att känna sig hemma i regionen och av att vara en del av ett samhällssammanhang. På sikt hotar den ojämlika arbetsmarknaden Stockholms attraktivitet enligt OECD:s granskningar av regionen.

Stockholmsregionen växer snabbast i Europa

Stockholm är Sveriges tillväxtmotor. Inom ett par decennier beräknas mer än var fjärde svensk bo i huvudstadsregionen och redan i dag skapas ungefär en tredjedel av landets totala BNP här. Stockholm har ett varierat näringsliv och är inte direkt beroende av förändringar i exportindustrin. I regionen ökar den yngre befolkningen i arbetsför ålder och i huvudstaden har unga högutbildade större möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden. Storstadsområdet gynnas också av nettoinvandringen, vilket mildrar effekterna av generationsväxlingen på arbetsmarknaden.

Men här finns också utmaningar med brist på bostäder, trafikinfrastruktur som inte utvecklas i takt med befolkningsökningarna och ökande efterfrågan på välfärdstjänster. Takten i bostadsbyggandet ökar under flerårsplanepreioden, och snart kommer infrastruktursatsningar som Citybanan och upprustningen av tunnelbanans röda linje som är positiva för regionen och inte minst Södertörn och Botkyrka.

Fler högutbildade kvinnor

Sverige är ett av de länder i världen som har störst andel kvinnor i arbetslivet. Kvinnor har de senaste årtiondena studerat mer, haft högre genomsnittsbetyg än män och tar examen i högre utsträckning, även på mansdominerade utbildningar. Trots det har män även efter högskolestudier haft högre etableringsandel på arbetsmarknaden. Det är en omställning bort från en mansdominerad arbetsmarknad och vi bör vi räkna med mer

---

¹ Med utländsk bakgrund menar vi en person född utomlands eller med båda föräldrarna födda utomlands.

jämlika lönenivåer med drivkrafter för högre lönenivåer i den kvinnodominerade offentliga sektorn.

För unga är inträdesbiljetterna till vuxenlivet svåruppnåeliga

Många unga upplever framtiden som osäker och den generation som växer upp i dag är den första som inte tror sig få det bättre än sina föräldrar. De klassiska inträdesbiljetterna till vuxenlivet – egen bostad och jobb – framstår för många unga som svåruppnåeliga. Unga vill arbeta för att skapa sig ett tryggt liv, de behöver förebilder som visar att det är möjligt att få ett jobb och god vägledning från skola och omgivning om möjligheterna på arbetsmarknaden. Osäkerheten om framtiden är en förklaring till att den psykiska ohälsan ökar hos unga. Framtiden kommer förmodligen verka osäker även för dem som växer upp i dag. Kraven på erfarenhet och utbildning drabbar unga på väg in på arbetsmarknaden. Kommunens åtgärder för utbildnings- och arbetsmarknads-politiska åtgärder behöver fortsatt kunna möta de här förhållandena.

Ökad försörjningsbörda för de som har jobb

Den faktiska pensionsåldern i Sverige har stigit. Pensionsåldern är ungefär densamma mellan könen, men varierar med exempelvis utbildningsnivå. En person med eftergymnasial utbildning pensionerar sig i genomsnitt två år senare än en person med förgymnasial utbildning. Allt fler arbetar också efter 65 års ålder. Ett längre arbetsliv innebär en bättre pension, vilket gör att skillnaden mellan olika socioekonomiska grupper ökar. Antalet personer i förvärsaktiv ålder förväntas öka, men antalet pensionärer, barn och ungdomar ökar mer. Det innebär att de som arbetar får fler att försörja och det blir allt viktigare att ta tillvara den tillgängliga arbetskraften.

Ökat ansvar för arbetsmarknadsinsatser på kommunal nivå

Majoritetsförhållandena i riksdagen är osäkra under den kommande mandatperioden. Vi ser att förväntningarna på den offentliga sektorn ökar med förslag på bland annat traineeplatser inom välfärden. Kommunerna ser ut att få ta en större roll för arbetsmarknads-politiska insatser där den offentliga sektorn blir viktigare för att skapa fler jobb. Oavsett hur reformerna för arbetsmarknaden faller ut kommer kommunen att ha en stor uppgift med skola, utbildning, arbetsmarknad och näringslivsutveckling.

I dag skapas ungefär fyra av fem jobb inom det privata näringslivet. Satsningar på nyföretagande, stimulering av entreprenörskap och innovationer sker på både nationell och regional nivå. Vi tror att fler Botkyrkabor kommer att vilja eller behöva intressera sig för entreprenörskap som ett sätt att försörja sig och det behövs därför insatser för att främja entreprenörskap och företagande i kommunen. Inom detta område ser förutsättningarna för samlade statliga insatser bättre ut.

Teknikens inverkan på framtidens arbetsmarknad

Digitaliseringen av samhället fortsätter men det är svårt att säga vilken effekt trenden får för arbetsmarknaden. Vissa yrken försvinner, andra förändras och nya tillkommer. Hur vi ska rusta arbetskraften för ett mer digitaliserat arbetsliv kommer troligen att diskuteras alltmer framöver. Satsningar som ”en dator – en elev” är viktiga för att utjämna skillnader kring digitalt utanförskap bland olika grupper. Vi behöver vara uppmärksamma på utvecklingen för att möjliggöra ökad konkurrenskraft hos Botkyrkaborna.

4.2 Botkyrkaborna känner sig hemma

Att medborgarna känner sig hemma är en förutsättning för en hållbar social utveckling i Botkyrka. Botkyrkabor som redan bor här ska trivas och fler ska vilja flytta hit. Botkyrka ska uppfattas och utvecklas som en fullvärdig del av huvudstaden samtidigt som hemkänsla är en individuell upplevelse. I regionen finns två motsägelsefulla trender – stadsdelar får allt mer skilda identiteter och olika status samtidigt som toleransen för olikheter också ökar.

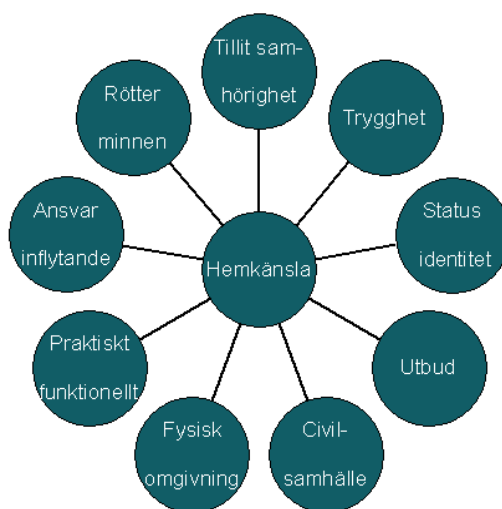
Slutsatser

- Bostadsbyggandet i regionen hänger inte med befolkningsutvecklingen, det finns få hyresrätter och bostadspriserna är höga. Många Botkyrkabor bor kvar, oavsett om en stark hemkänsla finns eller inte.
- Miljonprogrammets upprustning är en stor utmaning för kommunen och bostadsbolagen. Hos medborgarna väcker den både nyfikenhet, oro och förväntningar.
- De ökade sociala skillnaderna och boendesegregationen bidrar till att krympa hemkänslan till den egna ”gruppen” eller stadsdelen. Samtidigt ökar människors rörlighet inom hela storstadsområdet, möjligheterna att mötas blir bättre och känslan av tillhörighet i en större region växer.

Trender som påverkar hemkänslan

Hemkänsla – byggs upp av både det lilla och det stora

Innebörden av hemkänsla är svår att definiera, den upplevs olika av olika människor och det går att känna sig hemma på flera platser samtidigt. Figuren visar några faktorer som har betydelse för och påverkar upplevelsen av hemkänsla.

Statistiska centralbyrån genomförde 2013 en medborgarundersökning bland Botkyrkabor. Utifrån en rad frågor fick medborgarna bedöma Botkyrka som plats att bo och leva på. För Botkyrkaborna är det främst förbättringar inom boendet,

arbetsmöjligheter och trygghet som efterfrågas. Alla tre faktorer har stark koppling till hemkänsla och de är också utmaningar vi kommer att möta under de närmaste åren.²

Allt fler trivs i Botkyrka men alla är inte fast rotade

Många Botkyrkabor trivs och känner sig hemma i Botkyrka. I medborgarundersökningen uppger mer än sex av tio att de kan rekommendera en vän att flytta till den egna stadsdelen. Andelen ökar dessutom.

Befolkningen växer kraftigt i Stockholmsregionen men det byggs inte bostäder i en takt som motsvarar efterfrågan, och det nya som byggs är dyrt. Det är en kombination som begränsar rörligheten och skapar inlåsnings effekter på bostadsmarknaden. Att man bor kvar behöver inte betyda att man trivs på platsen. Samtidigt har Botkyrka numera en särställning på bostadsmarknaden genom den stora andelen hyresrätter. Hyresrätter är den upplåtelseform där de boende har störst rörlighet. Det är bra att Botkyrka kan underlätta för nya hushåll och för inflyttare till regionen. Men en hög rörlighet försvagar förutsättningarna för många hushåll att knyta an till ett område och därmed också hemkänslan. Paradoxalt innebär bostadsbristens inlåsnings effekter också att fler hushåll bor kvar och med tiden upptäcker Botkyrkas fördelar och väljer att bo kvar.

Hyresrätten har successivt fått svagare ställning och lägre status. I framför allt miljonprogrammets stadsdelar tenderar invånare att lämna Botkyrka när de får ökade inkomster. Samtidigt dominerar stadsdelarna av hyresrätter i flerbostadshus och möjligheterna till bostadskarriär inom stadsdelen är därmed begränsade. De närmaste åren kommer fler bostadsprojekt i andra upplåtelseformer än det dominerande utbudet att byggas. Det kommer att ge en fingervisning om de boendes hemkänsla är starkare än längtan efter något annat. Signalen hittills är att Botkyrkabor i Fittja och Norsborg väljer att göra bostadskarriär inom den egna stadsdelen när nya bostadsalternativ erbjuds. Nya bostäder i Fittja och Norsborg såldes ut på mycket kort tid. Att nya bostäder säljs fort visar på en ökande status. Ett breddat utbud av bostäder och boendeformer är ytterligare en faktor som kan bidra till att stärka hemkänslan.

Bostaden som ekonomiskt klipp och hemmet som kvitto på status

Som en reaktion på att omvärlden är komplex blir hemmet och det lokala mer och mer en plats för reträtt, kontroll och trygghet. För många har hemmet också blivit ett led i ett självförverkligande. Hur och var man bor är för många ett uttryck för status. Med stigande priser på bostäder har hemmet också blivit en handelsvara på ett annat sätt än tidigare. Det finns grupper som själva bygger och förvaltar hus utifrån sina egna villkor för att öka inflytandet över sitt hem. Men det finns också de som inte ser hemmet som en del av ett självförverkligande eller som ett spekulationsobjekt. De nya idealen påverkar synen på vad som är en bra plats att bo på.

Bostadsprisstatistik från Fastighetsbyrån visar att Botkyrka kommun toppar prisökningsligan i Stockholms län. Sedan 2009 har priserna på bostadsrätter gått upp med 108 procent och på villor med 38 procent. Prisökningen är ett tecken på förbättrat anseende för kommunens stadsdelar. Det här förbättrar bilden av kommunen och kan i

---

² I detta kapitel är fokus främst på hemkänsla i relation till boendet. Kapitlet Botkyrkaborna har arbete berör hur arbetsmarknadens utveckling påverkar hemkänslan.

förlängningen bidra till att Botkyrkabornas hemkänsla stärks. Samtidigt kan det medföra en "utträngningseffekt", där Botkyrkabor som inte har råd att göra bostadskarriär inom den egna stadsdelen eller inte har marginal att klara hyreshöjningar till följd av upprustningar "tvingas" flytta.

Miljonprogrammets förnyelse väcker både oro och förväntan

Miljonprogramsområden är uppväxtmiljöer och "hemma" för många. I Stockholms län är 25 procent av det totala bostadsbeståndet byggt under 1960- och 1970-talen. I Botkyrka är det 65 procent. Det är nu dags att rusta upp detta bostadsbestånd. Miljonprogrammets förnyelse är en stor uppgift runt om i Sverige, men i Botkyrka är det en extra utmaning eftersom det berör en så stor andel av hushållen i kommunen.

För att ge insyn och påverkansmöjlighet inför upprustningen pågår boendedialog. Hyresgästerna får då information om vad som väntar, men hos en del Botkyrkabor bidrar upprustningen till farhågor för att inte ha råd att bo kvar i sitt hem och för att inte vara önskvärda i sin kommun. Samtidigt skapar diskussionen om förnyelse och planering förväntningar. Upprustningen påverkar de boendes känsla för platsen, förtroendet för kommunen och tankar om framtiden.

För de närmaste åren ser det ut att finnas en bred politisk uppslutning för att stimulera satsningar på renoveringar där upprustningen kombineras med energieffektivisering och andra klimatsmarta åtgärder. Vi kan vänta oss nya bidragssystem, men samtidigt verkar de signalerade satsningarna få begränsad betydelse och bedömningen är att upprustningen av miljonprogrammet är en uppgift bostadsbolagen och kommunen måste klara på egen hand.

Hemkänslan både krymper och växer i omfång

Hemkänslan påverkas av att Botkyrka kontinuerligt förändras. Befolkningen ökar, in- och utflyttningen är stor och i flera stadsdelar kommer det att byggas mycket nytt. Det finns två tydliga trender som påverkar hemkänslan.

Den ena är bostadsmarknadens drivkrafter, som i hela regionen alltmer skiljer stadsdelarnas identitet och status åt. I botten för detta ligger den ekonomiska och sociala polariseringen i samhället och boendesegregationen. Hemkänsla och tillhörighet blir allt starkare knutna till den egna stadsdelens identitet och status. Trenden resulterar bland annat i en ökad betoning av det lokala och den egna gruppen.

Den andra trenden är rörlighet, aktivare storstadsliv och ökad tolerans. Förbättrade kommunikationer, som bättre pendeltågstrafik och upprustning av tunnelbanans röda linje bidrar till att koppla Botkyrka bättre till regionen. Storstaden erbjuder också ett allt större utbud av aktiviteter och platser att besöka och toleransen för olikhet växer i många sammanhang. Allt bidrar till att stärka känslan av att vara del av storstaden, att vara stockholmare.

Vi får räkna med att en utveckling fortsätter där hemkänslan både krymper till den egna stadsdelen och samtidigt växer till ett större Stockholm. Konsekvensen blir en svagare känsla för hela Botkyrka som plats.

Fortsatt rangordning av staden och "miljonprogramsförorten"

Det finns en värdeskala mellan stadskärna och förort där "stadsmässiga" platser har högre status än platser som inte är det. Ideal om "promenadstad" och innerstad koncentrerar aktörer, resurser och status till vissa områden. Denna uppfattning av vad som räknas som fullgod stad påverkar vilka som uppfattas som "fullvärdiga" medborgare. Det är tydligt att vissa platser och medborgare räknas till första klass och övriga till andra, tredje eller fjärde klass. Men det finns tendenser som pekar mot en förändrad, mer nyanserad bild av "miljonprogramsförorten".

"Miljonprogramsförorten" är hembygd och dess bild nyanseras

Bilden av "miljonprogramsförorten" blir mer nyanserad, det bekräftar bland annat analyser av Botkyrkas mediebild. En bidragande orsak är att unga kvinnor och män som vuxit upp i förorten tar allt mer plats och är synliga i samhället. På högskolor och universitet, på arbetsplatser, i sportsammanhang, inom politiken och i medierna. Förorten har också med tiden fått en egen historia och egna platser av betydelse. Här finns efter 40 år flera generationer av boende: far- och morföräldrar, mammor och pappor och barn. Förorten blir alltmer och för allt fler en hembygd. Det ger bättre förutsättningar för invånarna att skapa och upprätthålla sociala nätverk och bygga civilsamhället. Det stärker platsens identitet och ger en mer uttalad hemkänsla.

4.3 Botkyrka har de bästa skolorna

Att ha de bästa skolorna och skapa förutsättningar för att våra unga ska få ett gott liv är en fortsatt utmaning för Botkyrka. Uppväxtvillkor och utbildning är avgörande för ungas framtidsutsikter på arbetsmarknaden liksom för deras fortsatta liv och hälsa.

Slutsatser

- Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för unga Botkyrkabors möjligheter att klara skolan. Det blir fortsatt viktigt för skolan att kompensera för socioekonomiska faktorer.
- Svensk skola dras med sjunkande kunskapsnivå jämfört med andra länder, betygsinflation och svårigheter att behålla lärarna är ett problem. Vi ser inför de kommande åren en stor politisk samstämmighet om att de negativa trenderna måste brytas genom statliga satsningar.
- Brist på behöriga lärare kommer vara ett växande problem. För storstads-kommunerna är det en stor utmaning att samtidigt som antalet elever ökar förstärka kompetens och behörighet hos lärarna samt att vara en attraktiv arbetsgivare.
- Barn som växer upp i ekonomiskt utsatta familjer riskerar lägre utbildningsnivå och svagare anknytning till arbetsmarknaden i vuxen ålder.

Trender som på längre sikt påverkar möjligheten att ha de bästa skolorna

Alltmer ansvar för elever och föräldrar – mindre ansvar för samhället

1900-talets engagemang i organisationer som fackföreningar och föreningsliv med stora idéer för samhällsutvecklingen – Folkrörelsesverige – har successivt ersatts av individuellt engagemang för konkreta problem och åtgärder i den direkta närmiljön. Dagens medborgare förväntar sig att på egen hand kunna påverka de egna livsvillkoren på ett mer avgörande sätt.

På motsvarande sätt har skolan förändrats så att elever och deras föräldrar behöver ta ett större eget ansvar för att uppnå bra skolresultat. Det fria skolvalet har både gett föräldrar och elever möjligheter att söka sig till de skolor och sammanhang man uppfattar är bäst, med följderna att skillnaderna ökar i skolornas förutsättningar.

Föräldrarnas betydelse för barnens framtida möjligheter

Föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för barnens skolresultat. Att gå ut med fullständiga betyg i årskurs nio har visat sig ha mycket stor betydelse för ungas utvecklingsmöjligheter. Och uppföljning visar att bra slutresultat från grundskolan kan bryta sambandet med föräldrarnas utbildningsnivå för barn till lågutbildade.

Många familjer i Botkyrka är påverkade av arbetslöshet och låga, osäkra inkomster. Detta påverkar även barnen och deras skolframgång eftersom familjens socio-ekonomiska situation och barnens uppväxtmiljö har stor betydelse för skolresultaten.

Skolans kompensatoriska uppgift blir fortsatt betydelsefull

En sammanställning av internationell forskning om barnfattigdom visar tydligt att uppväxtvillkoren får konsekvenser in i vuxenlivet, det gäller både stödet för studier och tillgången till välfärd. Bland konsekvenserna utmärker sig sämre hälsa, lägre utbildningsnivå, tidigt barnafödande och en svagare anknytning till arbetsmarknaden. Framför allt är det barn som vuxit upp i hushåll med långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd som löper stor risk att få ogynnsamma levnadsvillkor högre upp i åldrarna. Vart tredje barn som lever med en ensamstående förälder är ekonomiskt utsatt, jämfört med vart tionde barn till sammanboende föräldrar. Störst risk att vara ekonomiskt utsatta är barn vars föräldrar saknar arbete. Dessutom riskerar situationen att gå i arv.

Skillnader mellan elevers socioekonomiska bakgrund resulterar alltså i skillnader i skolresultat. Skolans kompensatoriska uppdrag förblir viktigt.

Det blir allt viktigare att fullfölja sin gymnasieutbildning

Avbrutna studier på gymnasienivå är ett problem som uppmärksammas inom hela EU. I Sverige är övergångsfrekvensen från grundskola till gymnasieskola relativt jämnt fördelad över storstadsregionerna. Andelen med avklarad gymnasieexamen skiljer sig däremot mellan de olika regionerna och är större i Stockholms län. Dessutom har länet större andel som fortsätter till högskolestudier än de andra storstadsregionerna. Men Botkyrka ligger under snittet i Stockholmsregionen och vi får räkna med fortsatta ansträngningar för att fler elever ska fullfölja sina gymnasiestudier.

Jobb och livslångt lärande

Arbetsmarknaden förändras snabbt. Utbildning på gymnasienivå är oftast ett minimi-krav för att få och behålla ett jobb. Det kommer att bli viktigt med ett utbildningssystem som ger även vuxna chansen att genomföra och avsluta en grundläggande utbildning. Globaliseringen och den snabba spridningen av kunskap gör att fler kommer att behöva kompetensutveckling för att behålla sin konkurrenskraft på arbetsmarknaden. Statens planerade neddragning av resurser för vuxenutbildning ser ut att inte bli genomförd.

Högre krav på pedagoger och elever

De senaste åren har en ny skollag, nya läroplaner och kursplaner samt nya betygssteg införts. Dessa förändringar ställer högre krav än tidigare på både pedagoger och elever. Skolinspektionen har skärpt kraven på skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling. Från 1 januari 2015 tillkommer bristande tillgänglighet in i diskrimineringslagstiftningen och den kommer att gälla alla skolformer. Det omfattar social, pedagogisk och fysisk tillgänglighet. Mycket talar för att även de kommande åren kommer att innehålla en fortsatt ström av förändringar av regler som styr skolan.

Efterfrågan ökar mer än tillgången inom de pedagogiska yrkena

Skollagen kräver lärar- och förskollärlärolegitimation från 2015. Lärare utan legitimation har inte behörighet att sätta betyg. Enligt länsstyrelsens bedömning kommer efterfrågan att öka mer än tillgången inom pedagogiska yrken fram till 2020. Nya karriärtjänster har inrättats med förstelärare och lektorer, något som kan ge positiva avtryck i pedagogernas kollegiala lärande.

Gymnasieskolorna i kommunen har en god försörjning av legitimerade lärare som verkar vara stabil. Situationen i förskola och skola ser sämre ut och konkurrensen om legitimerade lärare kommer dessutom att bli hårdare de kommande åren.

Migration

Under perioden januari–september 2014 tog Migrationsverket emot cirka 55 000 ansökningar om asyl. Det är en ökning jämfört med föregående år. Den största gruppen asylsökande kommer från Syrien och beviljas permanent uppehållstillstånd i Sverige. Vi kan utgå från att en del av flyktingarna når Botkyrka och att inflyttningen fortsätter de närmaste åren. Migrationen kommer även i fortsättningen att påverka behovet av resurser och kompetens i undervisningen.

Faktorer som på kort sikt påverkar möjligheten att ha de bästa skolorna

Lärarmiljöerna blir ansträngda de närmaste åren

Barnantalet inom förskola och skola ser ut att öka, samtidigt som många lokaler i vår kommun är i stort behov av upprustning. Lokalförsörjningen är en tung kostnadsfråga för kommunen. Utvecklingen sätter press på kommunens förmåga till lösningar både när det gäller tillgång till lokaler och lärare.

Satsningar på skolan är att vänta trots ett osäkert parlamentariskt läge – men det är inte självklart att Botkyrka gynnas

De senaste årens debatt och larmsignaler om situationen i svensk skola, med bland annat akut lärarbrist och sjunkande kunskapsnivåer, har gjort skolan till en högt prioriterad politisk fråga. Men ett osäkert parlamentariskt läge gör att det är svårt att bedöma vilka konkreta förslag som riksdagen kan enas om. Samtidigt finns en bred politisk samstämmighet om att ökade resurser till skolan är nödvändiga och vi kan därför förvänta oss statliga satsningar under flerårsplanepreioden.

Allt talar för att de statliga satsningarna kommer i form av riktade bidrag för att få kommunerna att samtidigt vidta likadana åtgärder. Det är sannolikt att pengar kommer till de mest utsatta skolorna med sämst resultat, till åtgärder för en genomsnittlig höjning av lärarlönerna och till mindre barngrupper i förskolan. Det finns också anledning att tro att kraven på legitimerade lärare tillfälligt lättas upp till följd av den akuta bristen på behöriga lärare.

För att ha kontroll över åtgärderna från statlig sida får kommunerna räkna med att staten ökar sin detaljstyrning genom riktade statsbidrag. Det är därför inte självklart hur Botkyrka kan dra nytta av de statliga insatserna. Kommunens skolor är till exempel inte bland de mest utsatta och generella lönehöjningar förbättrar inte Botkyrkas möjligheter att konkurrera om behöriga lärare. Riktade statsbidrag kräver också motprestation i form av utökad verksamhet vilket minskar utrymmet för kommunerna att möta höjda förväntningar och anspråk på områden som inte innefattas av de riktade statsbidragen. Hur statsbidragsreglerna utformas får mycket stor betydelse för Botkyrkas skolor.

4.4 Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna

Att Botkyrka inte bidrar till klimatförändringarna och är anpassat att klara effekterna av ett förändrat klimat är en förutsättning för en långsiktig hållbar utveckling. Det blir alltmer uppenbart att klimatfrågan inte bara handlar om att begränsa koldioxidutsläppen utan också om anpassningsåtgärder. De skador som vädret orsakar kostar miljarder och öppnar för diskussion om vilka de ekonomiska konsekvenserna blir om vi inte anpassar samhället till ett förändrat klimat. Under året har klimatfrågorna kommit upp på agendan igen.

Slutsatser

- Möjligheterna att nå nya globala överenskommelser om lösningar på klimatkrisen är fortsatt osäkra. Drivkrafterna i lokal politik och hos aktörer inom näringsliv och civilsamhälle förblir starkare.
- EU ställer krav på anpassningsåtgärder. Splittrat nationellt ansvar och små statliga bidrag till klimatanpassning innebär att många åtgärder och kostnaderna för dem hamnar på kommunal nivå.
- Försäkringsbranschen i Sverige är allt mer tveksam till att ersätta kostnader för skador orsakade av klimatförändringarna. Kommunerna kommer att möta ökade krav från medborgarna på klimatanpassad samhällsplanering samt krav på ersättning vid skador som fastighetsförsäkringen inte täcker.
- Behovet av att rusta upp och förnya 1960- och 70-talets byggnader och anläggningar diskuteras allt flitigare. Regeringen öppnar för satsningar där renoveringarna kombineras med energieffektivisering och andra klimatsmarta åtgärder.

Klimatet i klimatfrågan

Den internationella politiken upp på banan igen – kanske

Temperaturen i de internationella klimatförhandlingarna har ökat under hösten efter FN:s generalsekreterare Ban Ki-moons klimattoppmöte i New York. Aldrig förr har så många stats- och regeringschefer samlats för att samordna krafttag mot klimatutsläppen. Många ledare nämnde att ett pris på koldioxid är avgörande för att stoppa den globala uppvärmningen, men de riktigt stora utsläppsländerna gav inga nya konkreta löften.

EU ska minska växthusgasutsläppen med 40 procent till 2030 med ambitionen att minska med 80–95 procent till 2050. EU ska också investera 14 miljarder euro på miljöprojekt utanför unionen de kommande sju åren. Kina som är ett av de stora utsläppsländerna ska minska koldioxidutsläppen med 45 procent till 2020, men då jämfört med 2005 års nivåer och inte 1990 som är standard. USA kommer bland annat att bidra med klimatanpassningsteknik och expertis till utvecklingsländer. USA:s president Barack Obama uppmanar också delstaterna att börja minska sina utsläpp.

Näringslivsrepresentanterna var fler än vid tidigare klimatmöten och i många fall mer konkreta i sina löften än de nationella ledarna. Så även från svensk sida. Flera internationella banker, pensionsfonder och försäkringsbolag tänker nu dessutom sälja

värdepapper i fossila energibolag för hundratals miljarder dollar och i stället satsa på klimatsmartare alternativ. Men trots många löften vid klimatmötet räcker det inte för att stoppa den globala uppvärmningen vid två grader enligt forskarna.

Världens största klimatmanifestation – gräsrotter på marsch

Söndagen 21 september 2014 kommer att gå till historien som dagen då klimatfrågan fick ett stort folkligt genomslag i USA. Detta sedan 400 000 människor slöt upp på Manhattan i New York för att delta i The People's Climate March. Det gör demonstrationen till den hittills största manifestationen i klimatfrågan och den största organiserade demonstrationen i USA de senaste tio åren. Demonstranterna krävde omedelbara åtgärder mot klimatförändringarna och budskapet riktades främst till de stats- och regeringschefer som deltog på FN-toppmötet om klimatet. Demonstrationen var inte en isolerad amerikansk företeelse, manifestationer genomfördes i över 150 länder. I Sverige på ett tiotal platser, bland annat i Stockholm där cirka 600 personer deltog.

Näringslivet allt mer aktivt i klimatarbetet

Stora internationella företag som Skanska, Shell och Unilever uppmanar nu tillsammans med 65 andra företag världens ledare att öka takten på klimatarbetet. ”Från ett affärs-perspektiv är det redan nu en fördel att vara ett grönt företag. Men politikerna kan öka takten på hållbarhetsarbetet genom att skapa förutsättningar som gynnar ledarna inom koldioxidsnål teknologi”, säger Skanskas vd Johan Karlström.

Det finns en allt större efterfrågan från internationella investerare, näringsliv och forskning på ett internationellt system för prissättning av koldioxid. Parterna menar att det krävs omfattande kapital för att finansiera övergången till en koldioxidsnål ekonomi och för att bygga upp det skydd som krävs för att klara av klimatförändringar. Ett pris på koldioxid krävs för att stärka stödet för energieffektivisering och koldioxidsnåla innovationer. Även från svensk sida finns ett stort intresse. Utsläppspriset är en av de viktigaste faktorerna för minskad klimatpåverkan. För Botkyrkas del har en eventuell kommande koldioxidskatt ingen större påverkan eftersom Botkyrka kommun har minimerat användningen av fossila bränslen.

Det här påverkar oss de närmaste åren

Sveriges klimatpolitik kommer kräva samarbete över gränserna

I den nya regeringens regeringsförklaring får klimatfrågorna en viktig plats. Sverige ska bland annat vara en global förebild i klimatomställningen, minska utsläppen i den takt klimatet kräver samt ha en energimix som på sikt ska bestå av 100 procent förnybart. Men eftersom den nya regeringen inte har stöd för alla de åtgärder som de har presenterat är det osäkert hur mycket som kan genomföras i praktiken.

Betydande klimatrisker, men anpassning kan minska sårbarheten

Under våren 2014 har FN:s vetenskapliga klimatpanel IPCC släppt två delrapporter. Den första rapporten tar upp effekter, sårbarhet och anpassning, och den andra tar upp åtgärder för att minska utsläppen. I rapporterna konstaterar man bland annat att den pågående klimatförändringen innebär betydande risker för livsmedelsförsörjningen och för ekonomisk utveckling. IPCC betonar att världens länder måste både bromsa utsläppen och anpassa samhället för att minska sårbarheten. Ju snabbare detta kan ske, desto lägre är riskerna för allvarliga climateffekter.

Från EU kommer krav på klimatanpassning och via förordningen om översvämningsskador finns nu lagkrav på att länderna måste ta fram riskhanteringsplaner samt vidta åtgärder. I Sverige arbetar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap med att ta fram hotkartor över områden med betydande översvämningsskador. Botkyrka är ett av de områdena för närmare analys och den väntas bli klar under våren 2015. Vår bedömning är att hotkartorna till stor del överensstämmer med vår egen klimat- och sårbarhetsanalys från 2010.

Ansvar – vem ska betala skadorna

I dag erbjuder den svenska försäkringsbranschen ett omfattande skydd mot översvämningsskador. Ersättning för översvämningsskador ingår i grundskyddet för alla fastighetsförsäkringar. Det innebär att alla konsumenter samt små och medelstora företag har ett gott försäkringsskydd.

Genom klimatförändringarna blir det mer vanligt med extremväder och skyfall, vilket leder till fler skador och kostnader för samhället. Inträffar översvämningsskador regelbundet på vissa fastigheter kommer inte försäkringbolagen att erbjuda något försäkringsskydd. Risken för stora översvämningar gör att försäkringspremierna kommer att öka för alla försäkringstagare. I nästa steg finns möjligheten att försäkringsskyddet undantas för enskilda fastigheter eller områden som ofta översvämmas, säger branschorganisationen Svensk Försäkring. Branschorganisationen anser att kommunerna måste bli bättre på klimatanpassning. Botkyrka lyfts fram som ett gott exempel på hur en kommun kan arbeta strukturerat med klimatfrågorna.

Klimatsmart byggande – möjligheter med oklar finansiering

I Sverige uppskattas cirka 650 000 bostäder, omkring en tredjedel av det nuvarande flerbostadsbeståndet, behöva renoveras under de närmaste åren. Merparten av dessa bostäder ligger i så kallade miljonprogramsområden. Nödvändiga renoveringar innebär samtidigt en möjlighet att ta sig an många av de miljömässiga, sociala och ekonomiska utmaningar som finns i områdena.

I samband med renoveringar finns det i dag tekniska lösningar för att få mer energi-effektiva byggnader och samtidigt anpassa byggnaderna till ett framtida mer fuktigt och varmt klimat. Hitintills har renoveringar ofta gett kraftigt höjda hyror vilket inneburit att socioekonomiskt utsatta grupper har haft svårt att bo kvar.

Frågan är komplicerad eftersom bebyggelsen står för en mycket liten klimatpåverkan, trots en mycket stor energianvändning. Bebyggelsen svarar enligt Naturvårdsverket, som stödjer sig på Energimyndigheten, för endast tre procent av all klimatpåverkan i Sverige. Förklaringen är att oljan nästan helt har fasats ut som energikälla. I stället försörjs bebyggelsen med energi från el, fjärrvärme och biobränslen.

För de närmaste åren ser det ut att finnas ett brett politiskt intresse för att stimulera satsningar på renoveringar där upprustningen kombineras med energieffektivisering och andra klimatsmarta åtgärder.

4.5 Botkyrkaborna är friska och mår bra

Att Botkyrkaborna är friska och mår bra ökar möjligheterna till att få bra resultat i skolan, fortsatt utbildning, arbete och sociala relationer. Viktiga omvärldsfaktorer för befolkningens hälsa är bland annat utvecklingen av konjunkturen och arbetsmarknaden, eftersom hälsan påverkas av livsvillkor och levnadsförhållanden. Utmaningen för Botkyrka är hur ohälsa kan undvikas, oavsett socioekonomiska förhållanden.

Slutsatser

- Hälsan i befolkningen förbättras generellt men hälsoskillnaderna ökar mellan olika socioekonomiska grupper. Det skapar mer ojämlika möjligheter i livet och onödiga kostnader för samhället.
- Vi lever allt längre. Andelen äldre i befolkningen blir större. Det medför ökat behov av vård och omsorg och mer fokus på hälsofrämjande och förebyggande arbete så att det blir friska år som läggs till livet.
- Ökade skillnader i hälsa, livsvillkor och levnadsförhållande bidrar till social oro, minskad tillit, förtroende och delaktighet i samhället.
- Tecken på perspektivskifte på samhälls nivå – från individens livsstil till fokus på samhällsstrukturer, livsvillkor och sociala satsningar som investeringar. Det lönar sig på sikt för både individen och samhället.

Trender som påverkar hälsan i befolkningen

Social position har stor betydelse

Målet för den nationella folkhälsopolitiken är att skapa förutsättningar för en god hälsa i hela befolkningen. Men trots att Sverige har en bra hälsoposition i internationell jämförelse, ökar hälsoklyftorna mellan olika sociala grupper i samhället – oavsett om vi mäter självskattad hälsa, livskvalitet, levnadsvanor, folksjukdomar eller livslängd.

Ju högre social position i samhället desto bättre hälsa. Omvänt har grupper med lägre utbildningsnivå, lägre yrkesposition, lägre inkomster och svagare anknytning till arbetsmarknaden, ofta sämre hälsa och kortare medellivslängd. Det finns nu vetenskapligt stöd för att de strukturella bakomliggande hälsoskillnaderna går att påverka. Men det tar tid, och inget tyder på större förändringar på kort sikt. Hälsoklyftorna fortsätter öka. Det får konsekvenser för människors livsmöjligheter och för tillväxt och social hållbarhet.

Även barnens hälsa påverkas och bland unga ökar den psykiska ohälsan

Barn i ekonomiskt utsatta familjer kommer även de närmaste åren att vara fortsatt överrepresenterade när det gäller risk för sämre hälsa och skolresultat. Ekonomisk stress i barndomen påverkar även den psykiska hälsan som vuxen. Dessutom finns samband mellan en större andel unga utanför arbetsmarknaden och andelen unga med psykiska besvär. Osäkerhet om framtiden stressar många och psykisk ohälsa ser ut att förbli ett stort folkhälsoproblem även de närmaste åren, framför allt bland kvinnor 15–24 år. Utöver enskilt lidande, får ohälsan även samhällsekonomiska konsekvenser som ökat behov av stöd och vård, ökad sjukfrånvaro, minskad produktivitet och större arbetslöshet.

Grupper med störst risk för ohälsa – stora grupper även i Botkyrka 2016–2019

Dessa grupper har störst risk för ohälsa:

- flickor och pojkar med låg eller ofullständig utbildning
- kvinnor som har arbetaryrken eller är arbetslösa
- kvinnor och män från andra länder med arbetaryrken eller hög arbetslöshet
- kvinnor och män med funktionsnedsättning

Grupperna finns i de flesta kommuner men i Botkyrka är de en jämförelsevis stor andel. Riskgrupper är också ensamstående föräldrar, framför allt mödrar med en utsatt ekonomisk situation samt förtidspensionärer och de som får ekonomiskt bistånd. Liksom flyktingar, gömda och papperslösa personer.

Vi lever längre – ökat behov av vård, omsorg och hälsofrämjande arbete

Vi blir friskare allt längre upp i åldrarna. Det ger möjligheter men skapar också utmaningar. För äldre med god hälsa och arbete i god arbetsmiljö finns möjlighet till längre arbetsliv. Utöver välbefinnande bidrar det till god ekonomisk standard även efter pensioneringen. En god hälsa skjuter också upp behovet av vård. Samtidigt ökar pressen på vård, omsorg och sociala försäkringssystem med allt fler pensionärer och en minskad andel skattebetalare som finansierar vården. Konkurrensen om skattemedlen ökar samtidigt som skillnaderna i hälsa och livslängd mellan olika socioekonomiska grupper blir större.

Risken finns också i kommuner med en befolkningsstruktur som Botkyrka, att äldre blir sjuka och behöver vård och omsorg tidigare i livet. En osynlig grupp är också anhöriga, främst äldre hustrur och vuxna döttrar, som tar hand om sjuka familjemedlemmar utan ersättning eller stöd. Det kan bidra till psykisk stress. Sammantaget innebär denna utveckling stora utmaningar för välfärdssystemet. För att fler äldre ska få fler friska år i livet, blir främjande och förebyggande arbete för ett hälsosamt åldrande allt viktigare.

Skillnader i hälsa och livsvillkor bidrar till social oro och minskad tillit i samhället

Det finns många drivkrafter i samhället som skapar större förutsättningar för en god hälsa bland redan resursstarka jämfört med mindre gynnade. Allt mer bygger på individens egen förmåga och intresse av att ta för sig. Med den ökande valfriheten blir det viktigare att göra ”rätt val”, till exempel av skola, vilket förstärker andra resursskillnader mellan grupperna. Utbildning, social kompetens, tillgång till nätverk och sociala strukturer blir allt viktigare. Dessutom har resursstarka grupper större möjlighet att påverka sin tillvaro och hälsa genom privatfinansierade försäkringar. Det kvarstår även om budgetpropositionen 2015 antyder en viss förstärkning av tidigare årtiondens försvagade offentliga trygghetssystem.

Parallellt lever människor med olika bakgrund och förutsättningar alltmer segregat, speciellt i storstäder. I många av de mest ekonomiskt utsatta stadsdelarna har skolor och andra samhällsinrättningar lagts ned. Många har svårt att få arbete. Det bidrar till en ökad känsla av utanförskap, maktlöshet och negativa hälsoeffekter som ökad psykosocial stress och självdestruktivt beteende. Sammantaget ger denna polarisering en sämre social sammanhållning med otrygghet, social oro och bristande tillit till varandra och samhället.

Från staten och regionen kommer inget kraftfullt stöd och arbetet att motverka och kompensera för de regionala segregationsmekanismerna ligger även framöver på kommunerna.

Allt fler lokala och regionala satsningar på strukturella orsaker till ojämlik hälsa
Ojämlik hälsa medför stora samhällskostnader. Regionalt och lokalt satsas det alltmer på verkningsfulla åtgärder för att förbättra folkhälsan och samtidigt minska de sociala skillnaderna. Exempel är Malmö, Östergötland, Västra Götaland och SKL:s samarbete med bland annat Botkyrka. Fokus är strukturella orsaker till ohälsa som livsvillkor, levnadsförhållanden, ojämställdhet och diskriminering.

Forskning pekar tydligt på vikten av generella åtgärder för att minska hälsoklyftorna. Men de måste anpassas så att de bättre motsvarar olika gruppers behov och förutsättningar och når de grupper som har störst nytta av dem. En trend är också att likna sociala satsningar med fysiska investeringar. Tidigt främjande och förebyggande satsningar ger långsiktiga vinster, både i individers liv och hälsa och i samhällsekonomin. Kanske kommer dessa trender att bidra till nya sätt att styra det kommunala förändringsarbetet och prioriteringen av resurser.

Tendens till perspektivskifte även på nationell nivå – från livsstil till samhällsstruktur
På nationell nivå finns också tendenser att se samhällsstrukturer och skillnader i livsvillkor som orsak till ohälsa, inte bara individens livsstil. Folkhälsomyndigheten har exempelvis i uppdrag att analysera sambanden mellan utbildning och folkhälsa. De har tillsammans med SKL, nyligen startat forumet *Mötesplatsen för social hållbarhet* för att sprida kunskap om åtgärder för att minska hälsoklyftorna. I budgetpropositionen finns förslag om en kommission för jämlik hälsa kring åtgärder som minskar förhållanden som orsakar hälsoklyftor. Ett aktuellt regeringsuppdrag handlar om att utveckla bredare mått på samhällsutveckling jämfört med traditionella välfärdsåtgärder som BNP, exempelvis mått för livskvalitet och mått för att följa hur olika samhällsåtgärder påverkar olika gruppers livskvalitet. På kort sikt innebär perspektivskiftet inga större förändringar. I Botkyrka behöver vi även framöver kompensatoriska åtgärder för att mildra de negativa konsekvenserna av strukturella skillnader i livsvillkor.

4.6 Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin

Samarbete och förtroende är en förutsättning för hållbar utveckling. Människor behöver känna tillit till varandra och till samhällets institutioner. Med tilliten och förtroendet växer ansvarskänslan för medmänniskorna och för samhällsutvecklingen i stort. Tilliten och ansvarskänslan ökar om var och en känner att samhället är öppet och välkomnar bidrag till den gemensamma utvecklingen.

Slutsatser

- En ökande befolkning med ständigt förändrad sammansättning ger positiva drivkrafter för att utveckla en modern demokrati. Ökande åtskillnad mellan olika grupper, sociala och ekonomiska klyftor i samhället och utmaningar kring grundläggande behov som boende, arbete och skola motverkar möjligheterna för den lokala demokrati- och samhällsutvecklingen.
- Konflikter mellan etniska och religiösa grupperingar på andra platser i världen speglas ofta lokalt i Botkyrka. Detta medför en ökad risk för polarisering mellan olika grupperingar i lokalsamhället. Organisationer och föreningsliv både stärker och motverkar en sådan polarisering.
- Skillnaderna mellan de traditionella politiska blocken minskar i Europa och i Sverige. Det lämnar mer utrymme för populism och extremism utanför den politiska höger-vänsterskalan.
- I storstäderna fortsätter de sociala och ekonomiska skillnaderna att öka mellan olika bostadsområden och olika grupper i samhället. Det stärker identitet och ”vi-känsla” inom stadsdelarna, men minskar samtidigt känslan av samhörighet och sammanhållning med ”dom andra”.

Trender som påverkar förtroende för varandra och för demokratin

Botkyrkas befolkning växer och förändras ständigt

En stor del av medborgarna i Botkyrka kommer från andra länder och Botkyrkabor som har utländsk bakgrund ökar både till antal och som andel av den totala befolkningen. Det innebär många olika erfarenheter och kompetenser i fråga om demokrati, delaktighet och inflytande. Botkyrkas befolkning är också ung, 25 procent av Botkyrkaborna är 18 år eller yngre. Det skapar både möjligheter och utmaningar för att levandegöra den traditionella demokratin och möta det samtida samhället.

Botkyrkabornas olika bakgrunder kan vara en positiv kraft för demokrati- och samhällsutveckling. Men den motverkas av åtskillnad och segregation mellan grupper, samhällsklasser och platser i regionen och i Botkyrka. Möjligheterna till boende, utbildning och arbete är ojämlika, liksom förutsättningarna för påverkan och delaktighet i det demokratiska systemet och i samhällsutvecklingen i stort. De nya Botkyrkaborna har inte automatiskt nycklarna till lika möjligheter och förutsättningar för påverkan och delaktighet i det demokratiska systemet.

För en levande demokrati och social sammanhållning är det avgörande att olika generationer och invånare med olika erfarenheter och ursprung finns representerade i samhället i stort, på arbetsmarknaden och i politiken. Att stå utanför innebär många gånger minskat förtroendet för andra och för demokratin. Denna risk är större bland unga Botkyrkabor med minoritetsbakgrund. Vi får, precis som andra framgångsrika storstäder, räkna med fortsatt stor inflyttning till Botkyrka från andra delar av världen och utmaningarna för det lokala demokratiarbetet fortsätter.

Oroligheter i omvärlden påverkar förtroendet för demokratin i Botkyrka

En stor andel av Botkyrkas befolkning har rötter i oroliga, konfliktdrabbade och krigshärjade delar av världen. Hur Sverige upplevs ta ställning i konflikter eller engagerar sig i frågor globalt – just nu starkast kring Irak och Syrien – påverkar förtroendet och engagemanget för den traditionella demokratin hos grupper med anknytning till dessa områden. Svenska politiska partiers inställning i internationella frågor påverkar förtroendet för och engagemanget i svensk politik och demokrati.

Händelser och konflikter i omvärlden skapar också motsättningar mellan olika grupper i kommunen. Vi riskerar en ökad polarisering mellan olika grupperingar, och en medföljande tydligare organisering i lokalsamhället efter exempelvis etnisk tillhörighet. Detta kan medföra negativa konsekvenser för förtroendet för varandra inom Botkyrka. Vi får räkna med att det är en trend som kommer att fortsätta och möjligtvis öka under flerårsplanerperioden.

Högerextrema och populistiska partier har ökat spelrum i Europa och i Sverige

Under de allra senaste åren har europeisk politik präglats av ekonomisk kris och krishantering. Pragmatisk politik har minskat de synliga skillnaderna mellan traditionella partier. Det har lämnat nytt utrymme för framför allt högerextrema och populistiska partier, som vunnit mark i flera europeiska länder och i EU-parlamentet. Av allt att döma leder impopulär krisbekämpning till missnöjesröstning mot etablerade partier och politiker.

Även i Sverige tilltar populistiska strömningar, men delvis av andra orsaker. En orsak är upplevelser av ett ökat glapp i uttryckta värderingar mellan de traditionella partierna och grupper av medborgare. En annan är de geografiska skillnaderna i fördelning av ekonomisk utveckling och välfärd, där bland annat storstäderna rycker ifrån resten av landet. En allt större andel väljare markerar sitt missnöje mot de etablerade partierna både nationellt och lokalt. Det är en trend som ser ut att fortsätta. Det osäkra parlamentariska läget nationellt ger svaga förutsättningar för både mer idéburen politik och för bredare politiska reformer. Det kan påverka förtroendet för demokratin även på kommunal nivå, men samtidigt ökar både mängden lokala partier och stödet för dem inom ramen för den representativa demokratin.

Högerextrema partier har hittills inte etablerat sig som partipolitisk kraft i Sverige. Däremot ser vi en ökad utomparlamentarisk aktivitet, där högerextremismen blir alltmer offensiv och konfrontativ. Botkyrka är Sveriges mest etniskt och religiöst blandade kommun. Många kommuninvånare uttrycker sin oro för utvecklingen av dessa rörelser och för framtiden i Sverige och Botkyrka. Framtidstron och känslan av tillhörighet i samhället bland unga och gamla med utländskt ursprung påverkas negativt.

Vår bedömning är att denna oro inte behöver innebära att förtroendet för politiken minskar utan i stället kan leda till en ökad vilja till politiskt engagemang bland kommuninvånarna. I Sverige har vi parallellt med den utveckling vi berört här också en tydlig trend i riktning mot allt större tolerans. Däremot får vi räkna med att förtroendet för och engagemanget i traditionella politiska partier fortsätter att minska.

Extrema strömningar utanför den traditionella politiken

Förtroendet mellan medborgarna och till demokratin påverkas också av andra händelser än debatt och partipolitik. Konflikterna i Mellanöstern och i Östeuropa leder till att också medborgare i Botkyrka deltar i eller nära krigshändelserna på plats. Ett exempel är rekryteringar till Islamiska staten (ISIS) av unga Botkyrkabor.

Vi får framöver också räkna med risken för sociala oroligheter av det slag som inträffade i regionen och i Botkyrka senast under våren 2013. För att upprepa några rader ur förra årets omvärldsanalys är det viktigt att skilja olika typer av samhällskritiska aktiviteter från huliganism och destruktiv skadegörelse. Samtidigt har både samhällsorganen och civilsamhället i Botkyrka visat förmåga att ta hand om situationer som uppstår.

Kommundelningsfrågan och lokala opinioner

Kommundelningsfrågan har under många år varit en del av den lokala debatten i Botkyrka och påverkar starkt uppfattningar om kommunpolitik och det representativa demokratiska systemet. Utfallet i den genomförda folkomröstningen var att en majoritet i Botkyrka röstade nej och att en majoritet i Tullinge röstade ja till kommundelning. Därmed har själva kommundelningsfrågan fått ett svar, men vi får räkna med att diskussionen om skillnaderna inom Botkyrka och upplevda svårigheter att påverka i kommunala frågor kommer att fortsätta.

I avsnittet ”Botkyrkaborna känner sig hemma” beskriver vi trenden med att olika områden i hela regionen alltmer skiljer sig åt socialt och ekonomiskt. Och att detta stärker hemkänsla, identitet och samhörighet lokalt i olika stadsdelar, men samtidigt till viss del minskar förtroendet för kommunen som samhällsinstitution och sammanhållande kraft.

Det finns också en trend i hela Sverige att nya lokala partier växer fram och får ökat väljarstöd. I en del fall blir de kortvariga men generellt får vi räkna med det är en utveckling som fortsätter. Förenklat sett finns tydliga drivkrafter som dels handlar om att kommundelar inte upplever att de lokala behoven blir tillgodosedda och dels tydliga inslag av missnöje med de etablerade partiernas sätt att leda sina kommuner. Utöver detta finns också de mer utpräglade enfrågepartierna.

Vi får räkna med att Botkyrka också framöver kommer att möta ökad lokal opinionsbildning i våra olika stadsdelar kring frågor som berör. Känslorna av ”vi och dom” riskerar att öka och med det påverkas kommuninvånarnas tillit och förtroende till varandra negativt. Förtroendet för kommunen kommer att sättas på prov, men samtidigt ser de lokala opinionerna ut att fortsätta att utnyttja spelreglerna i det demokratiska systemet.

Bilaga 1. Folkmängd

I bilaga 1 finns befolkningsprognoser för olika åldersgrupper och kommundelar under flerårsplaneperioden. Osäkerheten i prognosen ökar ju längre den sträcker sig och varierar med ålder och områdestyp. Generellt kan man till exempel säga att osäkerheten är större för förskolebarn än för skolbarn. Osäkerheten är också större i områden med hög rörlighet.

Botkyrka

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	1 255	1 300	1 320	1 350	1 360	1 380	1 400
1-5	6 331	6 410	6 530	6 620	6 790	6 910	7 030
6	1 177	1 270	1 280	1 330	1 260	1 340	1 350
7-12	6 853	7 030	7 240	7 360	7 550	7 640	7 760
13-15	3 184	3 220	3 370	3 500	3 630	3 720	3 790
16-18	3 390	3 340	3 290	3 380	3 420	3 560	3 680
19-24	7 504	7 560	7 540	7 490	7 480	7 450	7 520
25-44	25 439	25 980	26 540	26 950	27 400	27 870	28 300
45-64	20 636	20 920	21 240	21 680	22 100	22 540	22 970
65-79	9 477	9 710	9 940	10 080	10 220	10 260	10 340
80-89	1 970	2 050	2 130	2 190	2 300	2 420	2 550
90-w	364	360	350	370	370	390	410
Summa	87 580	89 160	90 770	92 320	93 890	95 490	97 110

Alby

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	205	220	220	230	230	230	230
1-5	1 090	1 060	1 040	1 030	1 040	1 040	1 070
6	190	190	200	210	190	200	190
7-12	1 045	1 060	1 080	1 090	1 100	1 110	1 120
13-15	475	470	490	510	520	540	550
16-18	538	530	510	500	510	520	540
19-24	1 167	1 230	1 260	1 250	1 250	1 220	1 220
25-44	4 342	4 340	4 380	4 410	4 460	4 520	4 600
45-64	2 916	2 950	2 980	3 050	3 110	3 150	3 210
65-79	1 085	1 130	1 180	1 220	1 270	1 300	1 360
80-89	166	190	220	240	270	290	320
90-w	24	30	40	50	60	60	60
Summa	13 243	13 410	13 590	13 790	13 990	14 180	14 480

Fittja

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	113	110	110	110	110	110	110
1-5	540	540	530	540	550	560	570
6	95	110	120	100	100	100	110
7-12	624	620	630	640	630	620	620
13-15	330	320	300	290	310	320	330
16-18	353	350	330	330	320	310	310
19-24	774	800	800	830	820	810	800
25-44	2 522	2 560	2 600	2 630	2 670	2 690	2 720
45-64	1 759	1 780	1 780	1 810	1 850	1 880	1 910
65-79	532	550	580	600	650	690	710
80-89	118	130	150	160	160	170	190
90-w	11	20	20	30	30	40	40
Summa	7 771	7 890	7 960	8 070	8 210	8 310	8 420

Hallunda Norsborg

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	356	340	350	350	360	360	360
1-5	1 467	1 490	1 510	1 510	1 560	1 570	1 600
6	245	280	270	280	260	280	290
7-12	1 445	1 460	1 500	1 500	1 550	1 550	1 580
13-15	731	710	740	750	760	760	760
16-18	754	750	740	760	750	770	790
19-24	1 762	1 780	1 760	1 730	1 720	1 680	1 680
25-44	6 017	6 140	6 240	6 330	6 450	6 510	6 610
45-64	4 512	4 550	4 590	4 680	4 760	4 850	4 960
65-79	2 386	2 460	2 530	2 560	2 580	2 560	2 560
80-89	501	520	530	560	590	630	670
90-w	85	80	80	90	90	90	100
Summa	20 261	20 560	20 840	21 100	21 410	21 620	21 960

Tullinge

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	231	260	270	280	280	280	290
1-5	1 372	1 410	1 500	1 530	1 570	1 600	1 620
6	276	310	280	330	310	330	330
7-12	1 545	1 650	1 750	1 770	1 850	1 890	1 950
13-15	667	690	760	810	860	900	910
16-18	690	690	670	730	750	800	850
19-24	1 386	1 350	1 330	1 290	1 320	1 350	1 430
25-44	4 762	4 990	5 230	5 320	5 420	5 510	5 600
45-64	4 055	4 220	4 390	4 580	4 740	4 900	5 040
65-79	2 135	2 200	2 260	2 290	2 290	2 270	2 280
80-89	451	450	440	460	470	490	500
90-w	79	70	60	60	60	60	60
Summa	17 649	18 290	18 950	19 440	19 930	20 390	20 860

Tumba

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	298	310	320	320	320	340	340
1-5	1 625	1 660	1 680	1 700	1 740	1 790	1 820
6	310	320	360	350	340	350	360
7-12	1 867	1 900	1 940	2 010	2 040	2 080	2 100
13-15	838	870	910	950	990	1 010	1 050
16-18	908	890	900	910	930	970	1 010
19-24	2 115	2 080	2 100	2 100	2 080	2 100	2 090
25-44	6 665	6 800	6 930	7 040	7 130	7 330	7 460
45-64	6 040	6 100	6 180	6 240	6 300	6 400	6 500
65-79	2 687	2 720	2 740	2 780	2 790	2 810	2 820
80-89	592	620	640	640	670	700	730
90-w	144	130	120	120	120	110	120
Summa	24 089	24 420	24 820	25 150	25 440	25 990	26 390

Grödinge Vårsta

Ålder	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	49	50	50	60	60	60	60
1-5	230	250	260	290	330	350	350
6	59	50	50	60	60	60	70
7-12	316	330	330	340	370	380	390
13-15	138	140	160	180	180	180	180
16-18	146	140	150	150	160	180	190
19-24	285	300	280	280	280	280	280
25-44	998	1 010	1 030	1 090	1 150	1 170	1 180
45-64	1 264	1 230	1 230	1 240	1 250	1 270	1 260
65-79	632	630	620	620	620	610	600
80-89	137	140	130	130	130	130	140
90-w	17	20	20	20	20	20	20
Summa	4 271	4 290	4 320	4 470	4 620	4 690	4 710

Omvärldsanalysen är en del av kommunens styrsystem

I november varje år presenterar kommunledningsförvaltningen en omvärldsanalys. Syftet med analysen är att skapa en gemensam bild av de omvärldsförändringar som kommunen blir styrd av eller på ett eller annat sätt måste ta hänsyn till i sin planering. Genom att bevaka samhällsutvecklingen får vi bättre möjligheter att fatta strategiskt långsiktiga beslut.

Tillsammans med invärldsanalysen och förvaltningarnas framåtsikter, fungerar omvärldsanalysen som underlag för kommunens flerårsplan. Kommunfullmäktige lägger fast flerårsplanen varje år i juni och den innehåller mål och ekonomiska ramar för de närmaste fyra åren. Varje nämnd gör sedan sina ettårsplaner för verksamheten med flerårsplanen som grund.

Kontaktuppgifter

Omvärldsanalys 2016–2019 finns att hämta på Botwebb och www.botkyrka.se. Vill du få ett tryckt exemplar? Kontakta Lars Olson på kommunledningsförvaltningen, 08-530 612 08 eller lars.olson@botkyrka.se.

Har du frågor om innehållet kan du höra av dig till:

Göran Karlsson	Konjunkturutvecklingen	530 611 59
Eva Berggren	Befolkningsutvecklingen	530 616 16
Rebecka Hagman	Botkyrkaborna har arbete	530 612 40
Heidi Pintamo	Botkyrkaborna känner sig hemma	530 615 28
Ewa Hollén/Sevgi Zengin	Botkyrka har de bästa skolorna	530 611 77
Gunilla Isgren	Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna	530 613 44
Hanna Lind	Botkyrkaborna är friska och mår bra	530 613 07
Ahmad Azizi	Förtroende för varandra och för demokratin	530 614 36
Lars Olson	Processledare omvärldsanalysen	530 612 08
Hannes Flemming	Redaktör omvärldsanalysen	530 610 38